

Verslag

Centraal College van Deskundigen Restauratiekwaliteit

Datum: 8 mei 2020

Plaats: Teams

Naam	Vertegenwoordigt	Werkt bij
Aanwezig:		
Rob van Hees	Voorzitter CCvD Restauratiekwaliteit	
Walter de Koning	Secretaris CCvD Restauratiekwaliteit	ERM
Natasha Herman	RN, ARA, VRN – uitvoerende restauratoren	Redbone Bindery
Miranda Maring	Certificerende instellingen	Hobeon
Kasper Burgy	Vakgroep Restauratie	Burgy Bouwbedrijf
Rients Anne Slotema	Federatie Grote Monumentengemeenten – FGM	Leiden
Bastiaan van de Kraats	Vereniging Architecten Werkzaam in de Restauratie - VAWR	1meter98 architecten
Michiel van Hunen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed – RCE	RCE
Isja Finaly	Federatie Instandhouding Monumenten - FIM	Vereniging HdK
Joop Heijdra	Provincies	Gelderland
Afwezig:		
Berrie Endevoets	Platform Gespecialiseerde aannemers	OrlyEndevoets
Gert Tutert	Private opdrachtgevers	SBGK
Marc van Roosmalen	Raad voor Vastgoed Rijksoverheid – RVR	Rijksvastgoedbedrijf
Gast:		
Felix Kusters	Rapporteur URL_en 4004, 4010, 4011 en 4014	ERM
Gerard Scholten	Rapporteur URL 4009 Historisch Schilderwerk	
Martin de Jonker	Rapporteur URL 2003 en 4005 historisch beton	SGS
Esther Wieringa	Rapporteur RestauratorenRegister	Valletta

1. opening, vaststellen agenda

De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld. Kasper Burgy is aanwezig t/m agendapunt 4, Bastiaan van de Kraats t/m 6 en Isja Finaly t/m 7.

2. Verslag en actielijst bijeenkomst 6 maart 2020

Redactioneel:

Besluit: het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld.

Naar aanleiding van het verslag:

- De vervolgbesluitvorming over de kwaliteitseisen aan het product riet (in de ALV van de Vakfederatie Riet en daarna in de commissie voor BRL 5212) is door de Corona-gebeurtenissen uitgesteld.

Actielijst:

De actielijst wordt doorgenomen en bijgewerkt.

Naar aanleiding van de actielijst:

- Nog geen reactie vanuit de gemeentelijke werkgroep die zich bezig houdt met de wijziging van de modelverordening (i.v.m. Omgevingswet). Hij stuurt een reminder m.b.t. de wens om de verwijzing naar ERM-richtlijnen en /of ERM-gecertificeerde bedrijven te bespreken **Actie Slotema**
- De provinciale werkgroep (IWC) overlegt op 13 mei over een voorstel om te komen tot een eenduidige verwijzing in de subsidieverordeningen.

3. Wijziging toelichting Restauratieladder

De tijdens de vorige vergadering besproken wijzigingen zijn uitgewerkt en per mail voorgelegd. Een deel van de CCvD-leden heeft gereageerd, er zijn enkele opmerkingen overgebleven. De tekst ligt nu voor finale bespreking en goedkeuring voor.

De tekst wordt doorgenomen:

- Diverse tekstuele wijzigingen
- Geen verwijzing per afzonderlijke definitie naar de NEN-EN 15898. Hierbij speelt dat het NL-begrippenkader op diverse plaatsen afwijkt, maar ook dat er tussen de 3 EU-talen (EN, D, F) nuances zitten. Dit kan beter op de website (met toelichting). Omdat de tekst in de URL-en vooral voor de uitvoeringspraktijk hanteerbaar moet zijn, kan de toelichting m.b.t. de relatie met de 15898 beter op de website staan. Opgemerkt wordt dat de verschillen mogelijk meer spelen bij roerend erfgoed, minder bij gebouwd erfgoed. **Actie De Koning / Van Hees**
- Uitgangspunt bij de te hanteren terminologie is dat werkzaamheden aan erfgoed die in NL worden uitgevoerd door Nederlanders ook gebaat zijn bij een door Nederlanders begrepen toelichting.
- De optie 'niets doen' wordt toegevoegd aan de toelichting op de Restauratieladder

Besluit: wijziging vastgesteld, met in achtneming van de tijdens de vergadering afgesproken wijzigingen **Actie De Koning**

4. Vaststellen wijzigingen URL 4004, 4010, 4011 en 4014

Zoals besproken tijdens de vorige vergadering zijn de isolatieconcepten in de URL-en voor daken op monumenten opnieuw bezien. Het gaat om aanvullingen op URL 4004 (riet), URL 4010 (lei), URL 4011 (metaal) en URL 4014 (pannen). Dit is gebeurd op basis van overleg met Marc van Roosmalen en Gert Tutert. Felix Kusters, rapporteur, is 'aanwezig' om de wijzigingen toe te lichten.

Besproken wordt:

- De μ d waarde wordt soms vermeld maar op andere plaatsen waar hij ook relevant is, niet. Onduidelijk is waarom hij verschilt (in het algemeen 80, maar soms ook 10 of 150). Bij 10 is nog niet echt sprake van dampremmend.
- De lijst met materialen in bijlage 9 aanvullen.
- Meer aandacht voor natuurlijke materialen (bv houtvezel). Dat leidt op onderdelen tot andere details in de isolatieconcepten (weglaten dampremmende laag; nb na controleberekening)
- Zijn isolatieconcepten o.b.v. binnenisolatie wel realistisch voor monumenten? Uitvoeringsfouten kunnen een grote rol spelen, mede door de afwijkende vormen. Diverse CCvD-leden zijn van mening dat binnenisolatie bij monumenten praktisch gesproken niet kan en dat de gevaren van uitvoering op langere termijn te groot zijn.
- Vermelden of een spouw wel of niet geventileerd moet zijn

Afgesproken wordt:

- Aanvullende opmerkingen per mail indienen, uiterlijk 22 mei. **Actie allen.**
- Wijzigingen doorvoeren in isolatieconcepten of in de algemene toelichting. **Actie Kusters**

Besluit: aangehouden tot de volgende vergadering. **Actie De Koning**

5. Vaststellen URL-en historisch beton

De ontwerp-URL-en 2003 en 4005 voor het restaureren van historisch beton zijn tijdens de vorige CCvD-vergadering vrijgegeven voor een openbare reactieronde. De reacties hieruit zijn besproken in de begeleidingscommissie.

Resterende punten:

- Niet alle punten uit de rapportage 'toets aan de regelgeving' zijn overgenomen. Tijdens de vergadering wordt toegelicht dat een tekstwijziging is afgesproken om het resterende knelpunt op te lossen
- Een van de reacties op de ontwerp-URL historisch beton betrof cementrustiek. Dat is nu niet opgenomen in de URL. De begeleidingscommissie heeft bij de bespreking van de reacties geconcludeerd dat het goed zou zijn om dit onderwerp te bespreken met degene die reageerde (Eric Blok) en vervolgens te bezien hoe dit kan worden verwerkt in de URL-en 2003 en 4005. Dit betreft een apart vervolgtraject. Vermelden in voorwoord en / of inleiding. Paragraaftitel opnemen met vermelding 'wordt opgenomen in volgende versie URL'
- Invoegen beeldmateriaal en wijzigingen restauratieladder (agendapunt 3)

Besproken wordt verder:

- URL 2003 - Titel par 4.1.1 aanpassen (betondeskundigheid)
- URL 2003 - Waarom is er geen paragraaf 'Opname' in URL 2003? Dit is verwoord in stap 2b en 4. Het woord Opname zal worden toegevoegd.
- Beide URL-en - Bijlage 3 Vergunningen de wijzigingen is wel vergunningvrij vanuit optiek bouwen, maar niet vanuit optiek monumenten. Schilderen wijzigen in overschilderen. Inhoudsopgave opnieuw genereren.
- URL 4005 - Hoofdstuk 5 : kennis van ... opname en ..
- Infobladen – schrijf afkortingen uit (4004, 3201). Vermijd de opmerking dat levensduur van ondergeschikt belang is. Ook noemen dat wijziging van het beeld belangrijk is. Diverse andere redactionele wijzigingen.

Besluit: vaststellen van versie 1.0 van URL 2003 en URL 4005 en bijbehorende infobladen met in achtname van de tijdens de vergadering besproken wijzigingen

6. Vaststellen ontwerp-wijziging URL Historisch Schilderwerk

6.1 wijziging URL 4009 Historisch schilderwerk

Voorgesteld wordt om URL 4009 te herzien (vgl projectplan zoals vastgesteld door het CCvD):

- Uitbreiden van de reikwijdte en inhoudelijke verbeteringen in de URL 4009. De URL is in hoofdzaak geschreven voor schilderwerk op een steenachtige ondergrond en in mindere mate voor een houten ondergrond; met name een metalen ondergrond is buiten beschouwing gebleven. Er is relatief veel aandacht geweest voor specialismen, terwijl monumentaal schilderwerk minder aandacht heeft gekregen. De tekst is beschrijvend van aard zodat de eisen lastiger terug te vinden zijn.
- De toepasbaarheid van URL-en voor weg- en waterbouwkundige werken is in 2019 geëvalueerd. Dat leidt ook voor URL 4009 tot een aantal aanbevelingen (toepassen op metalen ondergrond; schilderwerk dat bestand is tegen mechanische en andere belastingen).
- Meer aandacht voor gevaren van en arbeidsomstandigheden bij het verwijderen van oude verflagen, met name afwerkklagen voorzien van chroom-6 of loodhoudende verf

- Afstemming op andere restauratiewerkzaamheden verbeteren. De reikwijdte van de URL 4002 *Glas-in-lood-panelen* wordt uitgebreid van alleen glas-in-lood-panelen naar alle glas toepassingen ten behoeve van monumenten. Dat bood de gelegenheid om de aansluiting tussen schilderwerk en glaswerk te maken. De relatie tussen metaalconservering (in URL 4012) en schilderwerk (in URL 4009) moest verder worden uitgewerkt.
- Actualisatie van de tabellen bij de restauratieladder (gewijzigde systematiek) en toelichting

Op basis van bovenstaande is de URL vrijwel volledig herschreven.

Nog te doen:

- Invoegen wijzigingen restauratieladder (agendapunt 3)
- Invoegen beeldmateriaal en verbeterde schema's in hoofdstuk 1

Gerard Scholten, rapporteur, is 'aanwezig' om de wijzigingen toe te lichten.

Tijdens de bespreking komt aan de orde:

- De URL omvat zowel het beschermen van een historische afwerklaag als het beschermen van een historische ondergrond waarop een (al dan niet historische) afwerklaag is aangebracht.
- Wordt de URL in deze vorm (met uitwerking naar de diverse ondergronden) niet te uitvoerig? Vanuit CCvD wordt opgemerkt dat de uitwerking naar diverse ondergronden leidt tot een praktisch hanteerbaar naslagwerk
- Ondergrond 'beton' samenvoegen met de ondergrond 'steenachtig'? Besproken wordt dat een eerdere versie hiervan uitging, maar dat het leidde tot een onheldere tekst. De reden om beton apart te benoemen wordt toegelicht in de tekst.
- Er ontbreekt informatie over verflagen, verfsoorten. Besproken wordt dat de URL zich beperkt tot de informatie die 'monument-specifiek' is; ondersteunende info zou in een lespakket aan de orde kunnen komen.
- De tekst over het al dan niet vergunningplichtig zijn (par 3.2.4 en bijlage 2) is onjuist.
- Extra aandacht voor het doen van kleurhistorisch onderzoek (conform URL 2004) en het terugbrengen van de juiste kleurstelling.
- Ethiek koppelen aan paragraaf 3.1.1
- Andere opmerkingen volgen per mail. **Actie Van Hunen.**

6.2 keuze restauratiecategorie

In de begeleidingscommissie resteert een discussiepunt over het toepassen van de restauratieladder. Het CCvD wordt gevraagd een keuze te maken uit de twee volgende opties:

Optie A: Het bindmiddel is maatgevend. Als dat bindmiddel niet wijzigt, is het niet van belang of de pigmentatie wel of niet wijzigt. We gaan dan uit van kopiëren (niet van imiteren)

Optie B: Het gaat om alle bestanddelen. Als de pigmentatie wijzigt (geen loodwit; chroom 6; etc.) dan is het geen oorspronkelijk verfsysteem meer, in dat geval gaan we uit van imiteren (niet van kopiëren)

Besproken wordt:

- Bindmiddel is een goed uitgangspunt, maar pigmentatie vraagt soms om uitzonderingen. Soms is behoud pigmentatie maatgevend. In andere gevallen wil je de pigmentatie juist vermijden (uit oogpunt van arbo of milieu)
- Het verbijzonderen van te behouden pigmentatie veronderstelt een onderzoek. Te behouden pigmentatie is een uitzonderingssituatie, vooral in

het interieur voorkomen. In het exterieur speelt dit zelden.

- Duidelijkheid voor de uitvoeringspraktijk is essentieel. De indeling moet goed hanteerbaar zijn.
- Bij optie B bestaat het risico dat het bindmiddel veel sneller als 'inwisselbaar' gezien gaat worden.

De conclusie is dat uitgegaan wordt van optie A. daaraan wordt toegevoegd dat er 2 soorten pigmentatie bijzondere aandacht vergen, namelijk te vermijden pigmenten (arbo en milieu) en te behouden pigmenten (zoals synthetisch ultramarijn blauw, vermiljoen rood, ijzeroxide rood).

Besluit: vrijgeven van ontwerp-wijziging van URL 4009 voor een openbare reactieronde met in achtname van de tijdens de vergadering afgesproken wijzigingen

7. RestauratorenRegister

Medio 2019 is de eerste fase van het RestauratorenRegister in werking getreden. Bij de afronding van de eerste fase is toegezegd dat een uitbreiding van het register met 'historische binnenruimten' zal worden uitgewerkt. Daar is eind 2019 mee begonnen.

De eerste stap was het vergaren van informatie over de vraag wat met dit specialisme wordt bedoeld. In praktijk betreft het conserveren / restaureren van beschilderde oppervlakken (plafonds, muren) in historische binnenruimten. De karakteristieken van het specialisme zijn uitgewerkt in bijgaande Startsheets die gedurende het overleg steeds zijn aangepast. Vervolgens is een aparte set documenten voor het toetsen van RegisterRestauratoren voor het specialisme 'beschilderde oppervlakken in historische binnenruimten' uitgewerkt.

De agendastukken worden besproken en toegelicht door Esther Wieringa, rapporteur voor het RestauratorenRegister:

- Zijn er mensen die voldoen aan de eisen? Ja, waarbij de verwachting is dat men (een enkeling daargelaten) een academische opleiding heeft
- De terminologie behoeft in het bijzonder bij het RestauratorenRegister aandacht, zie ook agendapunt 3. Het idee is om aan de terminologie (en andere basisbegrippen) tijdens de reactieperiode een aparte bespreking te wijden.
- Is het niet beter om een toetsgesprek met 3 personen te voeren om problemen bij onenigheid te vermijden? In een dergelijke bijzondere situatie wordt een maatwerkoplossing afgesproken, niet standaard uitgaan van 3 personen.
- Waarom is HB specialisme 30 (en niet 26)? Beschilderde oppervlakken in historische binnenruimten is een bijzonder specialisme ten opzichte van de andere specialismen (door o.a. werkwijze, integraliteit, interdisciplinair). Daarom is dit specialisme apart beschreven. De nummers 26 -2 9 worden open gehouden voor het in de toekomst toevoegen van andere specialismen.
- Enkele tekstuele wijzigingen (tekst 7.1 nog eens doorlopen). Vermijd waar mogelijk afkortingen (HB); nb in document 7.3 "toetsleidraad." worden eisen opgesomd d.m.v. bullit points. Er zijn echter ook bullit points met '*'; dat maakt het geheel onduidelijk.

Besluit: vrijgeven voor een openbare reactieronde van de ontwerp-uitbreiding van het Restauratoren Register met het specialisme 'beschilderde oppervlakken historische binnenruimten'

8. Jaarverslag 2019 certificeringsregelingen en RestauratorenRegister

Jaarlijks beziet het CCvD het functioneren van de certificatieregelingen in de praktijk. In 2012 is dat voor het eerst gedaan, toen op basis van afzonderlijke rapportages van de certificerende instellingen. Sindsdien is er een geïntegreerd verslag opgesteld. In 2019 voor het eerst ook voor het RestauratorenRegister. Het verslag bevat:

- Overzicht van de ontwikkeling van de documenten
- Overzicht van ontwikkelingen per certificeringsregeling
- Overzicht van het aantal certificaten.

Verder is een korte intro en samenvatting (hoofdstuk 1) opgenomen.

Het verslag is voorbereid in samenwerking met de certificerende instellingen.

Opvolging actiepunt 2018

Bij de vaststelling van het jaarverslag 2018 is onder meer besproken:

Er zijn in 2018 door problemen bij de certificerende instelling geen audits afgenomen bij deze bedrijven. ERM treedt in overleg met de certificerende instelling om deze situatie te beëindigen. Dit wordt besproken in het ERM-bestuur

In de zomer 2019 heeft de betrokken certificerende instelling een verbeterplan ingediend. In feite zijn de activiteiten overgedragen aan een andere certificerende instelling. Sinds het derde kwartaal van 2019 wordt de certificeringsregeling adequaat uitgevoerd. Een en ander heeft er toe geleid dat 6 van de 14 bedrijven het certificaat niet hebben verlengd, er resteren dus 8 (toegewijde) certificaathouders voor deze regeling.

Besproken wordt:

- Blz 3: er is geen richtlijn voor gemeentelijk toezicht, dit is een website
- Blz 32: is het niet melden van vergunningplicht terecht gekwalificeerd als Verbeterpunt, had dit niet Tekortkoming moet zijn? Dit wordt nagegaan.
Actie Maring
- Blz 36: relatief veel tekortkomingen bij schilderwerk
- Blz 45: zijn er al meer geregistreerde restauratoren? Nee, wel is bij een beperkt aantal de procedure lopend. Oorzaken voor het gebrek aan registraties liggen in voortgaande discussies (draagvlak), administratieve problemen (bv doordat de opleiding niet meer bestaat) en geld. Een lager kostenplaatje is nauwelijks mogelijk. Tegelijk zorgen de Corona-problemen bij restauratoren voor een forse vraaguitval, dat betekent dat de aandacht verschuift naar het draaiend houden van het bedrijf. Een bijdrage in de kosten (vanuit OCW?) zou zeker helpen. Dit bespreken met RCE. **Actie De Koning**

Besluit: vaststellen jaarverslag 2019 (met dank aan de rapporteur, Anne Marij Postel)

9. Audit-inspanningen

(vervallen, schuift door naar volgende vergadering 4 september) **Actie De Koning**

10. Actualiteiten / mededelingen

Audit bij ERM in juni 2020.

Volgende vergadering: 4 september 2020